

ТЕМА:ЗМІНИ В СИСТЕМІ ВЛАДИ. НЕОСТАЛІНІЗМ. КОНСТИТУЦІЯ УРСР 1978Р. ВПЛИВ МІЖНАРОДНИХ ПРОЦЕСІВ НА СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

Мета: сформувати в здобувачів освіти громадянську та хронологічну компетентності: розкрити основні засади суспільно-політичного життя 1960-х рр.; Інформаційно-мовленнєва компетентність: виховувати в учнів культуру спілкування; пояснити зміст понять «доба застою», «неосталінізм», «український буржуазний націоналізм»; Логічна компетентність: Аксіологічна компетентність: формувати вміння складати політичні портрети історичних діячів, критичне ставлення до історичних подій.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: підручник, карта «Україна в період застою 1965—1985 рр.», дидактичні матеріали (біографії П. Шелеста, В. Щербицького, документи), Конституція УРСР 1978 р.

Основні терміни та поняття: доба «застою», неосталінізм, український буржуазний націоналізм.

Основні дати і події: 1964—1985 рр. — період «застою»;

14 жовтня 1964 р. — усунення з посади першого секретаря ЦК КПРС М. Хрущова, обрання на цю посаду Л. Брежнєва;

1963—1972 рр. — перебування П. Шелеста на посаді першого секретаря КПУ;

25 травня 1972 р. — обрання на цю посаду В. Щербицького;

20 квітня 1978 р. — прийняття нової Конституції УРСР.

Очікувані результати: після цього уроку учні зможуть: охарактеризувати основні засади суспільно-політичного життя; пояснювати зміст понять: «доба “застою”», «неосталінізм», «український буржуазний націоналізм»; складати політичні портрети історичних осіб; вести дискусію, відстоювати власну точку зору.

Хід уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНА ЧАСТИНА

Учитель оголошує учням тему й основні завдання уроку.

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

• Бесіда

1. Протиборство яких двох протилежних сил характеризувало міжнародні відносини?
2. Назвіть відомі економічні та політичні міжнародні організації обох таборів, роки їх заснування та завдання, які вони виконували.
3. Чи мала змогу Україна здійснювати самостійну міжнародну політику?

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

• Бесіда

1. Які зміни в суспільно-політичному житті відбулися під час «хрущовської відлиги»? Чи мали вони глибинний характер?
2. Які домінуючі тенденції суспільно-політичного життя не зазнали змін? (Посилення концентрації всієї влади в Москві, зміцнення централізму, асиміляція і русифікація народів СРСР тощо.)

IV. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

• Слово вчителя

Період 1960—1980-х рр. в історії України отримав назву «застій».

Робота з словником

“Застій” - час системної кризи в СРСР, яка проявлялася в усіх сферах життя: економіці, політиці, соціальній сфері, суспільній моралі тощо. Процес пошуку шляхів подальшого розвитку зіткнувся з гальмуючим впливом адміністративно-бюрократичної системи керівництва суспільством. Сьогодні ми з’ясуємо основні засади суспільно-політичного життя у цей період.

V. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Кадрові зміни в керівництві СРСР та УРСР

Робота з карикатурами на с.104

• Розповідь учителя

У жовтні 1964 р. замість М. Хрущова першим секретарем ЦК КПРС був обраний Л. Брежнєв. Зміни в керівництві означали поворот від реформаторства до консерватизму. Спочатку Л. Брежнєв виправив лише деякі так звані «волюнтаристські» наслідки діяльності М. Хрущова. Згодом стало очевидним, що гасло стабільності, яке висунув Л. Брежнєв, насправді означає звичайну відмову від будь-яких радикальних змін. Брежнєвський період історії України був періодом часткової реанімації сталінської командно-адміністративної системи, періодом суспільного і економічного застою.

• Постать в історії

БРЕЖНЄВ ЛЕОНІД ІЛЛІЧ (1906-1982) - уродженець с. Кам’янського, видатний державний і політичний діяч, Генеральний секретар ЦК КПРС, Голова президії Верховної Ради СРСР, чотириразовий Герой Радянського Союзу (1966, 1976, 1978, 1981), трудову діяльність починав слюсарем Дніпровського металургійного заводу, закінчив вечірній інститут, працював інженером, директором металургійного технікуму, заступником голови міського виконкому, секретарем Дніпропетровського обласного комітету компартії. 17 років був Генеральним секретарем ЦК КПРС, очолював одну з найбільших країн світу СРСР.

Брежнєв Л.І. – керівник, який впровадить свою політику неосталінізму:

Робота з словником

Неосталінізм - часткова реанімація сталінської командно-адміністративної системи.

Постать в історії: Петро Шелест “Комуніст у вишиванці” Очолював ЦК КПУ ще за керівництва М.Хрущова з 1963-1972

Робота з історичним документом: ст. 109 , завдання 5

Уривок з книги П.Шелеста “Україно наша Радянська”

«Кожний, хто живе на Радянській Україні, любить її, з гордістю говорить: “моя Україна”, “наша Україна”. І це цілком природно і закономірно. Тут ми народилися, вирости як громадяни, будівники комунізму... Нинішня наша Україна за рівнем і обсягом промислової продукції – це майже шість довоєнних Україн... По багатьох найважливіших показниках, у тому числі і по обсягу промислової продукції та капіталовкладеннях, Україна досягла рівня, який мав увесь Радянський Союз напередодні Великої Вітчизняної війни».

Питання: Якими на Вашу думку були наслідки цього документу?

Петро Шелест

Заходи політики П.Шелеста

Позитивні

- 1) виступ за розширення прав УРСР у внутрішній і зовнішній економічній політиці;
- 2) підтримка реформ М.Хрущова на початковому етапі;
- 3) підтримка поміркованої українізації;
- 4) видання книги “Україно наша радянська” з екскурсом у героїчне минуле країни.

Негативні

- 1) участь в усуненні М.Хрущова від влади;
- 2) засудження політики деєсталінізації;
- 3) участь у боротьбі з дисидентським рухом;
- 4) активна підтримка збройної інтервенції військ Варшавського Договору в Чехословаччину (1968р);
- 5) авторитарний стиль керівництва

Робота з документом опонента і наступника П.Шелеста - В.Щербицького

Виступ Щербицького: З виступу В. Щербицького на засіданні політбюро ЦК КПУ 19 червня 1972 р.: «Побачили світ низка порочних книг, фільмів, спектаклів... Не припиняли щорічних маніфестацій біля пам'ятника Шевченку. Хор “Гомін” виконував націоналістичні обряди (колядки). Спостерігається прагнення ревізії минулого, вихваляння давнини, гербів, прагнення підвищити авторитет гетьманів, пристосовуючись до інтересів націоналізму. Спроби реабілітувати Мазепу, а Б. Хмельницького виставити зрадником, переглянути роль Петлюри, Центральної Ради, переоцінити роль Скрипника, Артема, протиставляючи їх. Створюється етнографічний музей-село Запорозька Січ... Багатьох необґрунтовано реабілітовано (Левинський, Хвильовий, Скрипник, Шумський, Антоненко-Давидович, Винниченко та ін.)... Насильницьке впровадження української мови (видання Пушкіна українською мовою). Трансляція футболу українською мовою по 1-й програмі. У Севастополі на пляжі все українською мовою оголошують. Становище з російською мовою погіршується».

Заходи політики В.Щербицького

- 1) Жорстка централізація, підпорядкованість республіки центру;
- 2) Орієнтації економіки України на народне господарство СРСР;
- 3) Посилення російщення;
- 4) Усунення від влади прибічників П.Шелеста;
- 5) Підбір кадрів за принципом особистої відданості;
- 6) Партійна чистка, прихована обміном партійних квитків;
- 7) Нещадна боротьба з будь якими проявами інакомислення

Робота з словником

Український буржуазний націоналізм — ідеологія поборників національної свідомості й суверенної Української держави, яка характеризувалась як «антирадянська».

Саме на цей період історії нашого народу припадає посилення боротьби з українським націоналізмом, який, на погляд Щербицького, розквітав у роки секретарювання Шелеста. У 1972 р., як і перед тим у 1965 р., були здійснені масові арешти української інтелігенції — носіїв національної самосвідомості. Їхня суспільно-політична діяльність суперечила офіційній ідеології інтернаціоналізації, «зближення» та «злиття» націй. Це означало не що інше, як державний переворот в Україні, докорінну зміну національної політики партійно-державної влади. Українське національне відродження, що розпочалося після XX з'їзду КПРС, було придушене. Кожний, хто в 1960-х рр. виявляв національний патріотизм, небажану активність у суспільному житті, зазнав репресій у тій чи іншій формі. Посилився ідеологічний наступ проти «ідеалізації» минулого українського народу. Заборонялося навіть вживання епітета «український», слова «козацький», словосполучення «Запорозька Січ» тощо. У травні 1964 р. була спалена україністика в Центральній науковій бібліотеці АН УРСР.

Україна була приречена на «об'єктивне» й «закономірне» національне вмирання.

2. Зміна в системі влади

Робота зі схемою (слайд 14), пояснення термінів:

Компартійно-радянська номенклатура — керівне ядро апарату влади в УРСР і СРСР протягом 1917-1991 рр.; перелік керівних посад у партійно-державному апараті, заміщення яких відбувалося винятково за дозволом центральних партійних органів; самоназва прошарку керівників компартійно-державних органів влади.

Номенклатура - вище керівництво в СРСР

Геронтократія - принцип управління, за якого влада належить найстаршим.

3. Конституція СРСР 1977р. Конституція УРСР 1978р.

Робота з документом

Стаття 1. Союз Радянських Соціалістичних Республік є соціалістична загальнонародна держава, яка виражає волю й інтереси робітників, селян та інтелігенції, трудящих усіх націй і народностей країни.

Стаття 2. Вся влада в СРСР належить народові.

Стаття 6. Керівною і спрямовуючою силою суспільства, ядром його політичної системи, державних і громадських організацій є Комуністична партія Радянського Союзу.

Поміркуйте!

Про що свідчить 6 стаття Конституції?

Робота з словником

Розвинений соціалізм — радянська ідеологема, яка була вигадана та запроваджена у компартійній риторичі з метою прикрити провал історичної програмної цілі монополю панівної в СРСР КПРС — «збудови матеріально-технічної бази комунізму у СРСР до 1980 року».

4. Міжнародне становище

Щоб зберегти контроль над країнами Організації Варшавського договору, компартійно-радянська олігархія штучно підтримувала в них вищий, ніж у республіках СРСР, добробут населення. Радянізація економіки країн Східної Європи не була доведена до кінця з політичних причин. У них залишилися деякі елементи ринкових відносин, що робило економіку не такою жорсткою. Проте ці країни чимдалі більше відставали за життєвим рівнем від своїх сусідів на Заході. Політичне становище особливо загострювалося в Чехословаччині й Польщі. Статус обмеженого суверенітету не влаштовував навіть панівні кола цих країн. Ініціатором реформ у Чехословаччині виступила сама комуністична партія. На початку 1968 р. її очолив молодий і енергійний А. Дубчек. Через кілька місяців після приходу до влади він розпочав ринкові реформи й лібералізував порядки в партії. «Празька весна» загрожувала розкласти зсередини встановлений у Центрально-Східній Європі тоталітарний устрій. Стривожилося й компартійно-радянське керівництво в Москві та Києві. У серпні 1968 р. армії п'яти країн Організації Варшавського договору окупували Чехословаччину. А. Дубчека усунули від влади. Новий вождь КПЧ Г. Гусак розпочав чистку партії від реформаторів.

На початку 1970-х рр. СРСР і США досягли воєнно-стратегічного паритету. Розуміючи, що в майбутній ядерній війні переможців не буде, керівники двох наддержав почали переговорний процес. У 1972 р. відбувся візит американського президента Р. Ніксона до Москви. Під час нього була укладена угода про граничну кількість міжконтинентальних ракет і ракет на озброєнні підводних човнів. У 1973 р. візит-відповідь у Вашингтон зробив Л. Брежнев. Між обома візитами СРСР і США уклали понад два десятки різноманітних угод у різних сферах: щодо спільної космічної програми, екологічної співпраці, використання ядерної енергії в мирних цілях і т. ін.

Вершиною політики «розрядки» стало підписання в 1975 р. керівниками країн Європи та Північної Америки в Гельсінкі Заключного акта Конференції з безпеки та співробітництва в Європі. Гельсінські угоди мали велике значення для керівників СРСР. Територіальний поділ Європи, який утвердився під час Другої світової війни й був вигідний передусім Радянському Союзу, ці угоди легітимізували. Було визнано радянізацію країн Східної Європи. Компартійно-радянська олігархія сподівалася, що таке визнання забезпечить їй довічний контроль над Центрально-Східною Європою. Введення до Заключного акта статей про захист прав людини, свободу інформації та пересування вона розцінювала як суто декларативний захід.

Політику «розрядки» припинила радянська інтервенція до Афганістану. У 1978 р. в Афганістані відбувся військовий переворот. Заколотники оголосили про початок національно-демократичної революції, яка переросла в громадянську війну. На «неодноразове прохання уряду дружнього Афганістану» в кінці грудня 1979 р. СРСР увів до країни так званий обмежений контингент радянських військ. Його уведення на територію Афганістану відбулося на підставі рішення кількох провідних членів політбюро ЦК КПРС, без формального ухвалення ВР СРСР. Моджахеди (партизани) розпочали війну з радянськими військовими. Спочатку дії контингенту були успішними, але в конфлікт втрутилися арабські країни та США. Моджахеди отримали сучасну зброю, і війна набула затяжного характеру. Через війну, яка тривала до лютого 1989 р., пройшли 620 тис. військовослужбовців Радянської армії, з-поміж них - до 150 тис. уродженців України. Загинуло 14 453 радянських громадян, з яких до 2,5 тис. - з України.

VI. ОСМИСЛЕННЯ НОВИХ ЗНАНЬ І ВМІНЬ

• Завдання-фронтальне опитування-бесіда

Пригадайте, які історичні події відбулися в.; 1964 -1985 рр.; 1977 р.; 1978 р.1979-1989

Що таке неосталінізм? Хто був ініціатором його повернення?

Якими були досягнення або ж прорахунки політики Л.Брежнєва в зовнішній політиці?

• Дискусія

Правдиво й образно говорив про злочини брежнєвсько-сусловської камарильї на Установчій конференції Товариства української мови ім. Т. Г. Шевченка в лютому 1989 р. О. Гончар: *«Зникали національні ніколи, недоступною стала справжня історія народу, різкі недоліки змінювали її своїми кон'юнктурними фальсифікаціями. Невтомні змивачі націй, лжеінтернаціоналісти, хіба не готували вони нам мовний Чорнобиль, запевняючи, що процес асиміляції мов виникав стихійно, що оніміння націй, самознищення народу треба розглядати як вищий етап прогресу».*

1. Прокоментуйте слова О. Гончара.

2. Висловіть своє ставлення щодо національного вмирання України.

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Параграф 12.Заповнити таблицю (наведений приклад вже заповненої таблиці)

Політична криза	Ідеологічна криза
Втрата динамічності в розвитку радянської моделі. Нездатність вищого керівництва реагувати на нові тенденції розвитку світу. «Старіння керівництва». Недієздатність законодавчих органів, порушення законності.	Розчарування в правильності обраного шляху розвитку побудови комунізму. Розбіжності між ідеологічними догмами і реаліями життя, боротьба з українським буржуазним націоналізмом. Зростання дисидентського руху і настроїв у суспільстві.

Корупція у вищих ешелонах влади: хабарництво, просування службовою драбиною за принципом знайомства, родинних зв'язків. Посилення репресій проти інакомислячих	Посилення ідеологічного тиску на суспільство. Бездуховність, жорстокість, поширення пияцтва, наркоманії, зростання рівня злочинності
---	---